

Сборник съдебна практика

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ
H. SAUGMANDSGAARD ØE
представено на 6 октомври 2021 година¹

Дело C-385/20

**EL,
ТР
срещу
Caixabank SA**

(Преюдициално запитване, отправено от Juzgado de Primera Instancia nº 49 de Barcelona
(Първоинстанционен съд № 49 Барселона, Испания))

„Преюдициално запитване — Неравноправни клаузи в договорите, сключени с потребителите — Директива 93/13/ЕИО — Договор за кредит — Съдебно производство за установяване на неравноправния характер на договорна клауза — Осъждане на продавача или доставчика да заплати съдебните разноски — Размер на съдебните разноски, подлежащи на възстановяване на потребителя — Приложим за адвокатския хонорар таван в зависимост от цената на иска — Процесуална автономия — Принцип на ефективност“

I. Въведение

1. С настоящото преюдициално запитване Juzgado de Primera Instancia nº 49 de Barcelona (Първоинстанционен съд № 49 Барселона, Испания) отправя до Съда два въпроса във връзка с тълкуването на Директива 93/13/ЕИО относно неравноправните клаузи в потребителските договори².

2. Това преюдициално запитване е отправено в рамките на спор между двама потребители, EL и ТР, и Caixabank SA, финансова институция, по повод на адвокатския хонорар, който първите двама претендират от нея в рамките на производство за определяне на съдебните разноски. Това производство е образувано след постановяване на решение по същество по дело, образувано по жалба на тези потребители, с което се установява неравноправният характер на договорни клаузи, съдържащи се в сключения между страните договор за кредит, разпорежда се възстановяването на сумите, недължимо платени от посочените потребители на основание на тези клаузи, и се осъжда Caixabank да заплати съдебните разноски.

¹ Език на оригиналния текст: френски.

² Директива на Съвета от 5 април 1993 г. (ОВ L 95, 1993 г., стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273 и поправка в ОВ L 293, 9.10.2014 г., стр. 59).

3. В този контекст запитващата юрисдикция по същество иска от Съда да установи дали член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 във връзка с принципа на ефективност задължават държавите членки да предвидят в националното си право относно гражданските производства във връзка с неравноправните клаузи правото на възстановяване в пълен размер в полза на спечелилите делото потребители от загубилите делото продавачи или доставчици на направените от първите съдебни разноски, включително на свободно договорения с техния адвокат хонорар³, без да е възможно тези държави да установят никакви ограничения в тази област.

4. В настоящото заключение ще обясня, че в рамките на процесуалната си автономия държавите членки разполагат с широка свобода на преценка при въвеждането на правила за определяне на съдебните разноски, приложими към гражданскоправните производства във връзка с неравноправните клаузи, включващи, що се отнася до адвокатския хонорар на спечелилата делото страна, таван в зависимост от цената на иска. Според мен член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 във връзка с принципа на ефективност изискват единствено тези норми да позволяват потребителите да си възстановят съдебните разноски в размер, разумен и пропорционален на разходите, които обективно е трябвало да направят за образуване на такова дело. Запитващата юрисдикция следва да провери дали това е така по делото в главното производство.

II. Правна уредба

A. Директива 93/13

5. Член 6, параграф 1 от Директива 93/13 гласи:

„Държавите членки определят изискването включените неравноправни клаузи в договори между потребители и продавачи или доставчици да не са обвързващи за потребителя, при условията на тяхното национално право [...]“.

6. Съгласно член 7, параграф 1 от тази директива:

„Държавите членки осигуряват, че в интерес на потребителите и конкурентите, съществуват подходящи и ефективни мерки за предотвратяване на употребата на неравноправни клаузи в договори, сключени между потребители и продавачи или доставчици“.

Б. Испанското право

7. В испанското право правилата в областта на съдебните разноски в гражданските производства са включени в Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil (Закон 1/2000 за приемане на Гражданскопроцесуален кодекс) от 7 януари 2000 г. (BOE № 7 от 8 януари 2000 г., стр. 575, наричан по-нататък „LEC“).

³ В настоящото заключение ще използвам термина „съдебни разноски“ в широк смисъл, който включва адвокатските възнаграждения, заплатени от страните в рамките на съдебно производство.

8. Член 243 от ЛЕС гласи:

„1. Във всички производства и на всички инстанции съдебните разноси се определят от секретаря на съда, разгледал съответно делото или жалбата, или — когато е целесъобразно — от натоварения с изпълнението съдебен секретар.

[...]

Съдебният секретар намалява размера на хонорарите на адвокатите и на останалите специалисти, за които не се прилага определена тарифа, когато размерът на претендираната сума надвишава тавана, посочен в член 394, параграф 3, и не е установена непредпазливост на страната, осъдена да заплати съдебните разноси“.

9. Член 251 от ЛЕС гласи:

„Цената на иска се определя въз основа на материалния интерес на иска, който се изчислява съгласно следните правила:

1. Ако се претендира определена парична сума, размерът на цената на иска е търсената сума, а ако сумата не е определена дори и относително, искът се счита за иск с неопределена цена.

[...]

8. По дела относно съществуването, валидността или ефективността на задължения цената се равнява на общата дължима сума дори ако тя се изплаща на вноски. Този критерий за оценка се прилага при производства, чийто предмет е създаване, изменение или погасяване на задължение или на лично право, при условие че не е приложимо друго правило по този член“.

10. Член 394 от ЛЕС предвижда:

„1. В производства по установителни искове съдебните разноси на първа инстанция се възлагат на страната, чиито искания изцяло са отхвърлени, освен ако съдът прецени, като надлежно се обоснове, че делото поражда сериозни съмнения от фактическа или правна страна.

[...]

3. Когато в приложение на параграф 1 от този член съдебните разноси са възложени на загубилата делото страна, тя е длъжна да заплати само — от частта, съответстваща на хонорарите за адвокатите или останалите специалисти, за които не се прилага определена тарифа или хонорари — обща сума, чийто размер не надвишава една трета от паричната оценка на предмета на делото за всяка една от страните, по отношение на които е постановено такова решение в тяхна полза; само за тази цел неоценяемите претенции се определят на 18 000 EUR, освен ако поради сложността на делото юрисдикцията не реши друго.

Разпоредбите на предходния параграф не се прилагат, ако юрисдикцията установи недобросъвестно поведение на страната, осъдена да заплати съдебните разноси“.

11. Член 411 от ЛЕС гласи:

„Промените относно местоживеенето на страните, спорното право и предмета на делото, настъпили след образуване на производството, не променят юрисдикцията и компетентността, които се определят съгласно удостоверените обстоятелства към момента на предявяване на иска или подаване на жалбата“.

III. Спорът в главното производство, преюдициалните въпроси и производството пред Съда

12. От акта за преюдициално запитване и от представените пред Съда становища се установява, че на 25 април 2008 г. EL и TP са сключили с CaixaBank договор за кредит, който по същество е на стойност 159 000 EUR. Този договор обаче съдържа няколко клаузи, наречени „множество валути“ и поради това кредитът е деноминиран в японски йени (JPY).

13. На 10 октомври 2016 г. EL и TP предявяват пред Juzgado de Primera Instancia n° 49 de Barcelona (Първоинстанционен съд № 49, Барселона) иск срещу CaixaBank, с който искат, най-напред, да се установи, че посочените клаузи „множество валути“ са недействителни с довода, че те са неравноправни, след това, да бъде преизчислен остатъкът от сумата по кредита (остатъкът по договора в евро) и накрая, банката да бъде осъдена да възстанови недължимо платените суми въз основа на посочените клаузи от сключването на договора.

14. В исковата си молба жалбоподателите в главното производство посочват, че цената на иска е неопределена. В това отношение те отбелязват по същество, че макар остатъкът по кредита към деня на предявяване на иска да възлиза на 127 269,15 EUR, в резултат на отмяната на клаузите „множество валути“, този остатък трябвало да се преразгледа и коригира, след като станат известни всички разноски и комисиони, заплатени поради тези клаузи. Впоследствие тази цена е определена в определението за допускане на иска.

15. С решение от 29 ноември 2018 г. Juzgado de Primera Instancia n° 49 de Barcelona (Първоинстанционен съд № 49, Барселона) уважава иска на EL и TP. Тази юрисдикция прогласява недействителността на оспорваните клаузи „множество валути“ и осъжда CaixaBank да възстанови на потребителите евентуалните надвнесени от тях суми в повече от това, което са щели да платят, ако кредитът от самото начало беше деноминиран в евро, заедно със законната лихва. Освен това тази юрисдикция осъжда CaixaBank да заплати съдебните разноски. Това решение впоследствие става окончателно.

16. След това, в рамките на допълнителното производство за определяне на съдебните разноски, адвокатът на EL и TP представя пред компетентния съдебен секретар искане за възстановяване на свързаните с производството съдебни разноски в размер на 25 188,91 EUR, включително неговия адвокатски хонорар, възлизащ на 19 007,89 EUR. В посоченото искане като основа за изчисляването на въпросния хонорар като цена на иска е взета сумата от 127 269,15 EUR, тоест остатъкът по кредита към датата на предявяване на иска⁴.

⁴ Тази информация не се съдържа в акта за преюдициално запитване. Тя се извежда от представените от EL и TP, както и от CaixaBank становища (вж. по този въпрос т. 23 от настоящото заключение).

17. CaixaBank възразява срещу претендираните съдебни разноски, като изтъква, че те са прекомерни. С решение от 1 октомври 2019 г. съдебният секретар уважава това възразение. Той приема по-специално, че съгласно членове 251 и 411 от ЛЕС, така както ги тълкуват испанските юрисдикции, след като бъде определена към момента на предявяване на иска, цената на иска повече не може да бъде променяна на последващ етап на производството, нито а fortiori при определянето на съдебните разноски. В случая, тъй като в съответствие с посоченото в исковата молба в определението за допускане на иска е установено, че цената на иска е неопределена, тя трябва да се разглежда като такава също и при определянето на съдебните разноски. Поради това тази цена би трябвало да се определи на 30 000 EUR с оглед на подлежащия на възстановяване адвокатски хонорар в съответствие с насочващите критерии във връзка с определяне на съдебните разноски на адвокатската колегия на Барселона. Освен това съгласно член 394, параграф 3 от ЛЕС CaixaBank би могла да бъде задължена да възстанови на жалбоподателите в главното производство само адвокатски хонорар, който не надвишава една трета от тази сума.

18. Тогава жалбоподателите в главното производство подават ревизионна жалба срещу последното решение. При това положение, тъй като има съмнения относно съвместимостта с Директива 93/13 на член 251, член 394, параграф 3 и член 411 от ЛЕС, както ги тълкуват испанските юрисдикции, Juzgado de Primera Instancia nº 49 de Barcelona (Първоинстанционен съд № 49 Барселона) решава да спре производството и да отправи до Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Противоречи ли даденото в определение от 1 октомври 2019 г. тълкуване на членове 251, 394, параграф 3 и 411 от [ЛЕС] — съгласно което цената на иска се приравнява на материалния интерес от делото, което води до намаляване на платения от потребителя адвокатски хонорар въз основа на фиксирана сума (18 000 EUR), предвидена в закона единствено за неоценяем иск, а не за иск с неопределена цена — на член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива [93/13], доколкото потребителите не се връщат в правното и фактическо положение, в което биха се намирали при липсата на тази клауза, въпреки установяването по съдебен ред в тяхна полза на неравноправния характер на същата, а се запазва едно неразумно процесуално изискване, свързано с ограничаване на разходите, чието премахване би гарантирало на потребителите най-подходящите и ефективни средства за законното упражняване на техните права?

2) Противоречи ли член 394, параграф 3 от ЛЕС на член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива [93/13] и прави ли този член сам по себе си невъзможно или прекомерно трудно упражняването пред съда на правата, които посочената директива предоставя на потребителите, тъй като ограничението, което този член налага на потребителите, тоест да поемат част от направените от тях съдебни разноски, означава невъзможност за връщането им в правното и фактическо положение, в което те биха се намирали при липсата на тази клауза, въпреки установяването по съдебен ред в тяхна полза на неравноправния характер на същата, и тъй като с този член се запазва неразумно процесуално изискване, свързано с ограничаване на разходите, чието премахване би гарантирало на потребителите най-подходящите и ефективни средства за законното упражняване на техните права?“.

19. Преюдициалното запитване с дата 7 юли 2020 г. постъпва в Съда на 12 август същата година. ЕЛ и ТР, CaixaBank, испанското и полското правителство, както и Европейската комисия представят писмени становища пред Съда. Същите страни и заинтересовани лица, с изключение на полското правителство, отговарят също така писмено на поставените от Съда въпроси на 11 май 2021 г.

IV. Анализ

А. По компетентността

20. В самото начало испанското правителство, както по същество и Caixabank повдигат възражение, с което оспорват компетентността на Съда да разгледа настоящите преюдициални въпроси.

21. Според мен това възражение трябва да се отхвърли. Макар да е вярно, че сами по себе си въпросите относно определянето на съдебните разноски в гражданските производства не попадат в приложното поле на Директива 93/13, припомням, че спорът в главното производство се отнася за неравноправния характер по смисъла на тази директива на няколко договорни клаузи. Следователно тези процесуални въпроси са повдигнати в рамките на спор, имащ за предмет правата, които потребителите черпят от посочената директива. В този контекст следва да се установи дали член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от същата директива във връзка с принципа на ефективност допускат испанските правила в областта на съдебните разноски. Следователно положението действително попада в обхвата на правото на Съюза и поставените въпроси се отнасят за тълкуването на това право. В този смисъл Съдът очевидно е компетентен да се произнесе по тях⁵.

Б. По допустимостта

22. Caixabank и испанското правителство изтъкват също, че преюдициалните въпроси са недопустими. Според тях, *първо*, актът за преюдициално запитване не съдържа необходимите данни от фактическа и правна страна, за да бъде Съдът полезен с отговора на поставените му въпроси.

23. Безспорно размерът на хонорара, претендиран от адвоката на жалбоподателите в главното производство, в рамките на производството за определянето на съдебните разноски, не е посочен в акта за преюдициално запитване, където не се уточнява също и дали този размер надвишава предвидения в член 394, параграф 3 от ЛЕС таван. При все това, освен че тази информация се съдържа в становищата на страните в главното производство, колкото и оскъдно от моя гледна точка да е изложението на фактите в този акт, то е достатъчно, за да се схванат хипотезите, на които се основават преюдициалните въпроси, и за да позволи на Съда да бъде полезен с отговора си на тези въпроси.

24. *Второ*, Caixabank подчертава, че между текста на първия въпрос и съдържанието на акта за преюдициално запитване съществува противоречие. Всъщност в този въпрос запитващата юрисдикция навежда на мисълта, че предвиденият в член 394, параграф 3, първа алинея, второ изречение от ЛЕС размер от 18 000 EUR е възприет като основа за изчисляването на подлежащия на възстановяване на EL и TP адвокатски хонорар, при

⁵ Вж. по аналогия решение от 16 юли 2020 г., Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 и C-259/19, наричано по-нататък „решение Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria“, EU:C:2020:578, т. 45). Въпреки че в решения от 27 март 2014 г., Torralbo Marcos (C-265/13, EU:C:2014:187), и от 8 декември 2016 г., Eurosaneamientos и др. (C-532/15 и C-538/15, EU:C:2016:932), на които се позовават Caixabank и испанското правителство, Съдът се обявява за некомпетентен да отговори на въпроси относно съвместимостта на национални процесуалноправни норми с правото на Съюза, мотивът за това е именно че тези въпроси са били поставени в рамките на спорове, предмет на които не са права, черпени от правото на Съюза.

положение че в този акт е посочено, че в действителност съдебният секретар е приел за основа сумата от 30 000 EUR, както е предвидено в насочващите критерии на адвокатската колегия на Барселона за определяне на съдебните разноски.

25. Струва ми се, че по този въпрос в акта за преюдициално запитване наистина има противоречие. Впрочем в този акт не се обясняват също и причините, поради които вместо предвидения в член 394, параграф 3 размер е приложен посоченият размер от 30 000 EUR. При все това, според мен това противоречие не е достатъчно, за да се приеме, че отправените въпроси са недопустими. Всъщност Съдът ще трябва да даде принципен отговор относно съвместимостта на национален режим за определяне на съдебните разноски, при който се предвижда таван за подлежащия на възстановяване адвокатски хонорар в зависимост от цената на иска, независимо от действително приетата цена на иска в главното производство. Следователно този размер не е от решаващо значение за исканото тълкуване.

26. *Трето*, CaixaBank и испанското правителство изтъкват, че актът за преюдициално запитване съдържа неподкрепени с доказателства и дори погрешни твърдения. По-специално с него запитващата юрисдикция внушавала, че жалбоподателите в главното производство са платили или най-малкото трябва да платят изцяло претендирания от техния адвокат хонорар в рамките на определяне на съдебните разноски, без да докажат това и въпреки че от данните по преписката се установява, че това не е така. Поради същата причина поставените въпроси били хипотетични. Нямамо никакво съмнение, че в приложение на испанските норми относно съдебните разноски всички направени от жалбоподателите в главното производство съдебни разноски щели да им бъдат възстановени от CaixaBank⁶.

27. В това отношение е достатъчно да се припомни, че в рамките на производството по член 267 ДФЕС всяка преценка на фактите по конкретния случай е от компетентността на националния съд. Съдът е оправомощен само да се произнесе относно тълкуването на текст на Съюза, като се основава на посочените му от този съд факти⁷. Поради това CaixaBank и испанското правителство не могат да поставят под въпрос пред Съда предпоставката от фактическо естество, от която изхожда запитващата юрисдикция във въпросите си, че жалбоподателите в главното производство са заплатили претендирания от адвоката им хонорар или най-малкото трябва да направят това, доколкото задължението за плащане на този хонорар не може да се прехвърли на ответника в главното производство.

28. *На последно място*, испанското правителство оспорва специално допустимостта на първия въпрос, доколкото той се отнася за закрепения в член 411 от ЛЕС принцип на „perpetuatio jurisdictionis“, като се позовава на няколко обстоятелства, които според мен се

⁶ Всъщност в сключеното между жалбоподателите в главното производство и техния адвокат споразумение за възнаграждение се посочва, че те са се договорили за твърдо определен хонорар и променлив хонорар, приложим при благоприятно съдебно решение и при осъждане на банката да заплати съдебните разноски. Само твърдо определената част в размер на 1200 EUR (НТ) трябвало да бъде заплатена от посочените жалбоподатели. Променливият хонорар обаче трябвало да се удържи от адвоката направо от сумата на присъдените съдебни разноски. Сумата от 1200 EUR обаче не надхвърля предвидения в член 394, параграф 3 от ЛЕС таван и се покрива напълно от сумата, която CaixaBank би се съгласила да заплати като съдебни разноски.

⁷ Вж. по-специално решение от 29 април 2021 г., Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341, т. 37 и цитираната съдебна практика).

отнасят до разглеждането на този въпрос по същество⁸. Поради това, макар тези обстоятелства да могат да бъдат взети предвид за отговора на посочения въпрос, според мен те не са релевантни за преценката на допустимостта му⁹.

В. По същество

29. Контекстът, в който се вписва настоящото дело, е добре познатата на Съда проблематика¹⁰ на договорите за кредит, деноминирани в чужда валута, сключени между потребители и банкови институции, по-специално испански.

30. В случая EL и TP са сключили с CaixaBank такъв договор за кредит, деноминиран в японски йени. Тези потребители обаче са предявили иск за установяване на неравноправния характер на клаузите „множество валути“, предвидени в този договор, в резултат на които месечните погасителни вноски са били индексирани според курса на тази валута.

31. Отправените от запитващата юрисдикция преюдициални въпроси не се отнасят за съвместимостта на спорните клаузи с правото на Съюза. Неравноправният им характер по смисъла на член 3, параграф 1 от Директива 93/13 вече е бил установен от тази юрисдикция с влязло в сила решение¹¹. Във връзка с това в съответствие с член 6, параграф 1 от тази директива посочената юрисдикция изключва прилагането на тези клаузи (като прогласява абсолютната им недействителност, както е предвидено в испанското право) и запазва валидността на договора в останалата му част, като по този начин еврото става единствената валута на кредита¹². Същата юрисдикция освен това осъжда CaixaBank да възстанови на жалбоподателите в главното производство евентуалните недължимо платени от тях суми на основание на посочените клаузи, което предполага преизчисляване на месечните вноски, които те са щели да плащат, ако още от началото кредитът беше деноминиран в евро, както и да определи размера на фактурираните от тази банка разходи и комисиони във връзка с механизма на „множество валути“.

32. Настоящите преюдициални въпроси обаче се отнасят за точния размер на съдебните разходи, и по-конкретно за адвокатския хонорар, който в приложение на испанското право жалбоподателите в главното производство имат право да им бъде възстановен от CaixaBank в края на това производство.

⁸ Вж. за тези обстоятелства точки 76 и 77 от настоящото заключение.

⁹ Вж. по аналогия решение от 4 октомври 1991 г., *Society for the Protection of Unborn Children Ireland* (C-159/90, EU:C:1991:378, т. 15).

¹⁰ Вж. по-специално решения от 30 април 2014 г., *Kásler и Káslerné Rábai* (C-26/13, EU:C:2014:282), от 20 септември 2017 г., *Andrić* и др. (C-186/16, EU:C:2017:703), и от 10 юни 2021 г., *BNP Paribas Personal Finance* (C-609/19, EU:C:2021:469).

¹¹ В акта за преюдициално запитване не се обясняват причините, поради които спорните клаузи са обявени за неравноправни. От становището на испанското правителство обаче се установява, че испанските юрисдикции осъществяват строг контрол върху този вид клаузи „множество валути“ и обикновено приемат, че те не са достатъчно прозрачни за потребителите. Вж. за практиката на Съда относно изискванията за прозрачност, които се прилагат за подобни клаузи, решение от 10 юни 2021 г., *BNP Paribas Personal Finance* (C-609/19, EU:C:2021:469, т. 40—57 и цитираната съдебна практика).

¹² Вж. за условията за запазване на такъв договор по-специално решение от 14 март 2019 г., *Dunai* (C-118/17, EU:C:2019:207, т. 40).

33. В това отношение испанската правна уредба предвижда по същество, че в рамките на гражданско производство загубилата делото страна поначало се осъжда да заплати съдебните разноски, направени от спечелилата делото страна, включително хонорара на нейния адвокат¹³. Така в случая Caixabank е осъдена да възстанови на EL и TP направените от тях съдебни разноски.

34. След като решението за присъждане на съдебните разноски влезе в сила, секретарят на сезираната с иска юрисдикция, компетентен в това отношение¹⁴, определя и модулира точния размер на разходите, подлежащи на възстановяване на спечелилата делото страна в рамките на производство за определяне на съдебните разноски, с оглед на представените хонорарни сметки от адвокатите, съдебните довереници или други участвали експерти и като отчита обстоятелствата по случая, по-специално *цената на иска*, но също и действително извършената от тези специалисти работа, времето, отделено за делото, както и неговата сложност.

35. Все пак, *от една страна*, в член 394, параграф 3, първа алинея, първо изречение от LEC се предвижда таван, приложим именно за адвокатския хонорар, платен от спечелилата делото страна. Конкретно що се отнася за този хонорар, осъдената да заплати съдебните разноски страна по принцип може¹⁵ най-много да бъде задължена да плати само обща сума, *която не надвишава една трета от цената на иска*. Когато претендиращият адвокатски хонорар надхвърля този таван, съдебният секретар по принцип трябва да го „намали“¹⁶.

36. В този контекст, *от друга страна*, съгласно член 251 от LEC, цената на иска трябва да се уточни в исковата молба в зависимост от материалния интерес на ищеца от предявения иск. В това отношение в параграф 1 от тази разпоредба се предвижда, че ако се претендира определена парична сума, размерът на цената на иска е търсената сума, а ако сумата не е определена дори относително, искът се счита за иск с неопределена цена.

37. В случая EL и TP първоначално са посочили в исковата си молба цената на иска като неопределена по размер. Във връзка с това те по същество са уточнили, че макар за тях материалният интерес на делото да съответства на остатъка по кредита към деня на предявяването му (около 120 000 EUR), този остатък би трябвало да бъде преразгледан в съответствие с отмяната на спорните клаузи „множество валути“. Ето защо е било необходимо да се изчака произнасянето на решението по същество, за да се установи точно тази цена. Впоследствие, при определянето на съдебните разноски, жалбоподателите в главното производство определят същата цена за целите на изчисляването на подлежащия на възстановяване адвокатски хонорар като остатък по кредита.

38. При все това съгласно постоянната практика на Tribunal Supremo (Върховен съд, Испания) в приложение на закрепения в член 411 от LEC процесуален принцип „perpetuatio jurisdictionis“, след като бъде определена в определението за допускане на иска в съответствие с указаното в исковата молба, цената на иска повече не може да се променя на по-нататъшен етап на производството, нито а fortiori след неговото приключване, в рамките на производството за определяне на съдебните разноски. По делото в главното

¹³ Вж. член 394, параграф 1 от LEC.

¹⁴ Вж. член 243 от LEC.

¹⁵ Вж. в това отношение точка 67 от настоящото заключение.

¹⁶ Вж. член 243 от LEC.

производство съдебният секретар се е съобразил с тази съдебна практика. Той приема, че в случая цената на иска трябва да се разглежда, без да се променя, включително за целите на определянето на съдебните разноски като неопределена¹⁷.

39. Това тълкуване води до ограничаване на размера на адвокатския хонорар, който може да бъде възстановен на жалбоподателите в главното производство от Caixabank. Всъщност също съгласно (поне на част от)¹⁸ практиката на испанските съдилища делата, по които цената на иска е „неопределена“, трябва да се приравнят на тези с цена, която не може да бъде „оценена“ по смисъла на член 394, параграф 3, първа алинея, второ изречение от ЛЕС. Тази разпоредаба предвижда, че по принцип¹⁹ цената на такива искове се определя само с оглед на определянето на съдебните разноски на 18 000 EUR. Следователно в приложение на тавана, предвиден в член 394, параграф 3, първа алинея, първо изречение от ЛЕС, загубилата делото страна може да бъде задължена да възстанови само адвокатски хонорар, възлизащ най-много на една трета от тази сума, или 6000 EUR.

40. Припомням обаче, че в случая, изглежда, примерният размер от 18 000 EUR не е приложен. Вместо това е възприета цена от 30 000 EUR²⁰. Следователно в приложение на спорния таван, максималната сума, която жалбоподателите в главното производство могат да претендират от Caixabank за адвокатски хонорар, е 10 000 EUR. При всяко положение проблемът е един и същ. Когато, както по делото в главното производство, потребителят и неговият адвокат са се договорили за хонорар в размер, надвишаващ посочения таван (в случая около 26 000 EUR), сумата над този таван трябва да бъде поета от потребителя.

41. Според ЕЛ и ТР, към които пред Съда се присъединява Комисията, такъв резултат обаче е несъвместим с правото на Съюза. Ако потребител трябва да понесе всички или част от съдебните разноски, за да предяви по съдебен ред правата, които черпи от Директива 93/13, включително договорения с адвоката си хонорар, и то след като е спечелил делото по същество (сезираната юрисдикция е установила неравноправния характер на оспорваната клауза и е осъдила продавача или доставчика да възстанови платените въз основа на нея суми), връщането на същия потребител в правното и фактическо положение, в което той би се намирал при липсата на посочената клауза, не би могло да се осъществи, както изискват член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от тази директива, според тълкуването им в решение *Gutiérrez Naranjo* и др.²¹ Това също би попречило на потребителите да упражняват правата, които те черпят от посочената директива.

42. В този контекст, *от една страна*, вторият въпрос на запитващата юрисдикция, който следва да се разгледа на първо място, има за цел по същество да се установи дали член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 във връзка с принципа на ефективност допускат национална правна уредба като разпоредбата на член 394, параграф 3 от ЛЕС, която предвижда при определянето на съдебните разноски, направени от страните по дело относно неравноправния характер на договорна клауза, таван, приложим за подлежащия на възстановяване адвокатски хонорар на спечелилия делото потребител от осъдения да заплати съдебните разноски продавач или доставчик, в зависимост от цената на иска. Ще обясня в част 1 защо по принцип това не е така.

¹⁷ Вж. точки 16 и 17 от настоящото заключение.

¹⁸ Това се оспорва от ЕЛ и ТР (вж. т. 74 от настоящото заключение).

¹⁹ Освен ако поради сложността на делото юрисдикцията не реши друго.

²⁰ Вж. точки 24 и 25 от настоящото заключение.

²¹ Решение от 21 декември 2016 г. (C-154/15, C-307/15 и C-308/15, наричано по-нататък „решение *Gutiérrez Naranjo*“, EU:C:2016:980, т. 61 и 62).

43. *От друга страна*, с първия си въпрос, който следва да се разгледа на второ място, запитващата юрисдикция се пита дали тълкуването в съдебната практика на член 251, член 394, параграф 3 и член 411 от ЛЕС, съгласно което, когато потребител е посочил в исковата си молба цената на иска като цена с неопределен размер, той повече не може да променя тези данни в рамките на производството за определяне на съдебните разноски и съгласно което по дела с неопределена цена на иска тя се определя на 18 000 EUR (или по-скоро в случая на 30 000 EUR) с оглед на изчисляване на подлежащия на възстановяване адвокатски хонорар, противоречи на член 6, параграф 1 и на член 7, параграф 1 от Директива 93/13. Ще изложа в част 2 съображенията, поради които не мисля, че това е така, освен ако при проверка запитващата юрисдикция не установи друго.

1. По факта, че правото на Съюза по принцип допуска национална правна уредба, която установява таван на подлежащите на възстановяване на потребителя съдебни разноски (втори въпрос)

44. Както подчертава полското правителство, смисълът на втория въпрос на запитващата юрисдикция, както е преформулиран в точка 42 от настоящото заключение, по същество е дали Директива 93/13 задължава държавите членки да предвидят правото на потребител, спечелил дело в рамките на иск за установяване на неравноправния характер на клауза, да му бъдат възстановени от съответния продавач или доставчик всички направени от него в рамките на това производство съдебни разноски.

45. Обратно на ЕЛ и ТР и подобно на испанското и полското правителство, не съм съгласен с това становище.

46. *На първо място*, не мисля, че само по себе си даденото от Съда в решение Gutiérrez Naranjo тълкуване на член 6, параграф 1 от Директива 93/13 отговаря на този въпрос.

47. В това отношение припомням, че с посочения член 6, параграф 1 се установява целта на неравноправните клаузи, включени в договорите между продавачи или доставчици и потребители, да не трябва да „обвързват“ последните. В решение Gutiérrez Naranjo Съдът уточнява че съгласно тази разпоредба неравноправна клауза „трябва принципно да се счита, че никога не е съществувала, така че тя няма как да има последици за потребителя“. Ето защо установяването по съдебен ред на неравноправността на договорна клауза „поначало трябва да води до връщането на потребителя в правното и фактическо положение, в което той би се намирал при липсата на тази клауза“²².

48. Чрез последното твърдение Съдът извежда от същия член 6, параграф 1 „средство за защита“ (remedy) в полза на потребителите, а именно правото на възстановяване на евентуалните недължимо платени суми на основание на неравноправна клауза, така че породените вече от такава клауза последици, обратно на установената в тази разпоредба цел, да могат, доколкото е възможно, да бъдат премахнати с обратна сила²³.

²² Решение Gutiérrez Naranjo (т. 61).

²³ Вж. решение Gutiérrez Naranjo (т. 62: „[3]адължението на националния съд да изключи действието на неравноправната договорна клауза, която налага плащането на суми, оказали се недължими, по принцип поражда съответния реституционен ефект по отношение на тези суми“).

49. В случая жалбоподателите в главното производство успешно са предявили това право по съдебен ред. Породените вече от спорните клаузи „множество валути“ последици трябва да бъдат премахнати с обратна сила от Caixabank в съответствие с постановеното от запитващата юрисдикция окончателно решение. Следователно от правна гледна точка вече е осъществено връщането на потребителите в правното и фактическо положение, в което биха се намирали при липсата на тази клауза в смисъла, който влага Съдът.

50. Въпросът за полученото от потребителите по същество „средство за защита“ обаче не трябва да се смесва с този за определянето на понесените от тях във връзка със съдебното производство съдебни разноски, който не е уреден от член 6, параграф 1 от Директива 93/13.

51. Всъщност правилата за определянето на съдебните разноски в гражданските спорове са процесуални норми. Когато се прилагат в рамките на иск, предявен от потребител с цел установяване на неравноправния характер на договорна клауза по смисъла на Директива 93/13, тези правила са част, като използвам утвърдената формулировка, от „процесуалните правила за исковете и жалбите, предназначени да гарантират защитата на правата, които правните субекти черпят от правото на Съюза“²⁴. Както подчертават испанското и полското правителство, съгласно постоянната практика на Съда, при липсата на хармонизиране в правото на Съюза, такива процесуални правила попадат в обхвата на *процесуалната автономия на държавите членки*, при условие че са спазени принципите на равностойност и на ефективност²⁵.

52. В този контекст, и *на второ място*, следва да се припомни, както прави полското правителство, че поначало принципът на ефективност (за който единствено става въпрос по настоящото дело²⁶) по принцип допуска потребител да понесе някакви съдебни разноски, когато предявява иск за установяване на неравноправния характер на договорна клауза. Разноските за производството обаче не трябва да бъдат толкова големи, че да правят „практически невъзможно или прекомерно трудно“ упражняването от потребителя на правата, които той черпи от Директива 93/13. С други думи, този принцип не допуска такъв иск да има възпиращо висока цена за потребителя²⁷.

53. В този смисъл сам по себе си фактът, че предявяването на подобен иск предполага страната да бъде подпомагана от адвокат, както, изглежда, е в Испания, и че потребителят трябва да понесе поне част от хонорара на този адвокат, не противоречи на принципа на ефективност²⁸. Тъй като този хонорар обаче поначало представлява съществена част от направените в рамките на съдебно производство разходи²⁹, ако потребител, който спечели делото, може да претендира от продавача или доставчика само малка част от посочения хонорар, дори нищо, това би могло сериозно да го разубеди да предяви иск или да подаде

²⁴ Вж. по-специално решение Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (т. 83 и 95 и цитираната съдебна практика).

²⁵ Вж. по-специално решение Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (т. 83 и 95 и цитираната съдебна практика).

²⁶ Съдът не е запитан относно принципа на равностойност. При всяко положение той не разполага с никаква информация, която може да породи съмнение относно съответствието на член 394, параграф 3 от ЛЕС с посочения принцип. Според предоставените от Caixabank и от испанското правителство данни тази разпоредба се прилага без разграничение на производствата, които имат за предмет права, изведени от правото на Съюза, и тези с предмет права, изведени от националното право. Вж. в този смисъл решение Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (т. 96).

²⁷ Вж. в този смисъл решения от 5 декември 2013 г., Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León (C-413/12, EU:C:2013:800, т. 41), от 12 февруари 2015 г., Baczó и Vizsnyiczai (C-567/13, EU:C:2015:88, т. 50, 52 и 53), и от 3 април 2019 г., Aqua Med (C-266/18, EU:C:2019:282, т. 54). Вж. също и заключението на генералния адвокат Mengozzi по дело Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León (C-413/12, EU:C:2013:532, т. 35, 36 и 56).

²⁸ Вж. в този смисъл решение от 12 февруари 2015 г., Baczó и Vizsnyiczai (C-567/13, EU:C:2015:88, т. 54 и 55).

²⁹ Вж. в този смисъл решение от 28 юли 2016 г., United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:611, т. 22).

жалба³⁰. Тогава в голям брой случаи разходите за адвокат, в зависимост от прилаганите тарифи и спрямо ползата, която потребителят би извлякъл от иска или жалбата, биха могли да станат възпрепятстващо скъпи за него, като по този начин упражняването по съдебен ред на черпените от него права от Директива 93/13 ще стане прекомерно трудно³¹.

54. В такъв случай според мен от това следва, че при определянето на съдебните разноски би трябвало спечелилият дело потребител да може да си възстанови от загубилия делото продавач или доставчик не целия договорен с неговия адвокат хонорар, а *сума, разумна по размер и пропорционална* на разноските, които той обективно е трябвало да понесе за предявяване на такъв иск, тоест сума, достатъчна, за да смекчи възпрепятстващия характер, който посоченият хонорар би могъл да има. В противен случай, както отбелязва Caixabank, в рамките на такова определяне на съдебните разноски потребителите биха могли да изискват възстановяването на свободно договорен с адвоката си хонорар, надвишаващ и дори надхвърлящ прекомерно обективно необходимото³².

55. В рамките на процесуалната си автономия държавите членки разполагат с широка свобода на преценка в това отношение. По принцип те могат да гарантират спазването на посоченото в предходната точка изискване в рамките на техните национални правила за определяне на съдебните разноски, правила, между които, както уместно подчертава в становището си полското правителство, има различия, присъщи на липсата на европейско хармонизиране в тази област: някои предвиждат, че загубилата страна трябва да възстанови изцяло адвокатския хонорар на спечелилата страна; други, сред които попадат испанските правила, предвиждат, че спечелилата страна може да си възстанови само част от този хонорар³³. Тези различни правила са съвместими с принципа на ефективност, повтарям, доколкото позволяват на потребителя да получи от продавача или доставчика разумна и пропорционална сума за адвокатския хонорар.

56. Обратно на ЕЛ и ТР и подобно на Caixabank и на испанското правителство, не мисля, че това тълкуване се поставя под въпрос в решение Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria.

57. В това решение Съдът постановява, че член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 във връзка с принципа на ефективност не допускат „правна уредба, която позволява част от съдебните разноски да се възлагат на потребителя в зависимост от размера на недължимо платените суми, които са му възстановени вследствие установяване на нищожност на договорна клауза поради неравноправност“. Според Съда подобна правна

³⁰ В становището си Caixabank набляга на факта, че претендираният от адвокатите хонорар в рамките на производствата за определяне на съдебните разноски не съответства непременно на този, фактуриран на клиентите им, като отново изтъкват, че в случая хонорарът, който жалбоподателите в главното производство е трябвало да платят, е значително по-малък от този, поискан от техния адвокат (вж. бележка под линия 6 от настоящото заключение). Така че целта на преюдициалните въпроси била не да се защити интересът на потребителите да не понесат съдебни разноски, а този на техните адвокати да претендират за по-голям хонорар. Считам обаче, че между тези два аспекта има очевидна връзка.

³¹ Вж. в този смисъл решение от 13 септември 2018 г., Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, т. 68) и по аналогия заключението на генералния адвокат Campos Sánchez-Bordona по дело United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:201, т. 68). Впрочем Съдът вече е посочил, че „[п]о дела, по които интересът често е ограничен, адвокатският хонорар може да бъде по-голям от интереса, за който става въпрос, което може да разубеди потребителя да се защитава срещу прилагането на неравноправна клауза“ (вж. по-специално решение от 27 юни 2000 г., Océano Grupo Editorial и Salvat Editores (C-240/98—C-244/98, EU:C:2000:346, т. 26).

³² Вж. в това отношение заключението на генералния адвокат Campos Sánchez-Bordona по дело United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:201, т. 53, 65 и 66).

³³ Вж. за подробен анализ на различните правила в областта на съдебните разноски, съществуващи в държавите членки, <https://e-justice.europa.eu/37/FR/costs?init=true>.

уредба в областта на съдебните разноски създава съществена пречка, която може да възпре потребителя да сезира съд, за да се установи неравноправният характер на договорна клауза³⁴.

58. По-конкретно, делото, по което е постановено посоченото решение, се отнася за член 394, параграфи 1 и 2 от ЛЕС. Докато в първия параграф, припомням, се предвижда, че загубилата делото страна трябва да понесе съдебните разноски, направени от спечелилата делото страна, вторият параграф гласи, че при частично уважаване на претенциите на едната от страните или при отхвърляне на съответните им претенции, по принцип всяка от тях трябва да заплати собствените си съдебни разноски и да понесе половината от общите съдебни разноски. В приложение на тези разпоредби, когато в рамките на един и същ иск потребител отправя искане за обявяване на нищожност на дадена клауза, както и искане за връщане на недължимо платените по силата на клаузата суми, и когато първото искане е основателно, но претендираният размер във връзка с второто искане не съответства на сумите, на които потребителят действително има право, продавачът или доставчикът по принцип не се осъжда да заплати всички съдебни разноски³⁵. Съдът приема, че именно това правило за разпределяне на съдебните разноски противоречи на правото на Съюза.

59. *От една страна*, обаче имам резерви по отношение на това тълкуване. Според мен правилото, че всяка страна трябва да поеме собствените си съдебни разноски, когато някои искания са уважени, а други са отхвърлени, е въведено от съображения за справедливост и често се открива в правото на държавите членки (както и в Процедурния правилник на Съда³⁶) и не прави „практически невъзможно или прекомерно трудно“ упражняването на правата, които потребителите черпят от Директива 93/13. Когато потребителят губи делото по част от исканията си, при положение че съдът е приложил правилно правото на Съюза евентуално като повдига служебно неравноправния характер на спорните клаузи, не виждам пречка съдебните разноски да бъдат разпределени между страните.

60. При всички случаи, *от друга страна*, ако се предположи, че Съдът не е съгласен с моето становище, бих искал да подчертая, че решение Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria се отнася за правило за *разпределяне на съдебните разноски* между страните. Съдът обаче не се е произнесъл по разглеждания в настоящия случай въпрос за *точния размер на разходите*, и по-специално на адвокатския хонорар, който спечелилият делото потребител може да претендира от осъдения да заплати съдебните разноски продавач или доставчик. Следователно не може с основание от това решение да се направи извод, че в рамките на производството за определяне на съдебните разноски потребителят трябва да може да си възстанови изцяло договорения с адвоката му хонорар.

61. Предвид изложеното по-горе, според мен национална правна уредба като член 394, параграф 3, първа алинея, първо изречение от ЛЕС, която определя таван на адвокатския хонорар, който спечелилият делото потребител може да претендира от осъдения да заплати съдебните разноски продавач или доставчик, по принцип е съвместима с принципа на ефективност. Сама по себе си такава система не превишава свободата на преценка, с която разполагат държавите членки в рамките на процесуалната им автономия.

³⁴ Вж. решение Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (т. 96, 98 и 99).

³⁵ Вж. решение Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (т. 94).

³⁶ Вж. в този смисъл член 138, параграф 2 от Процедурния правилник на Съда.

62. *От една страна*, както отбелязва испанското правителство, такъв таван позволява известно стандартизиране на това, което представлява разумен и пропорционален размер на подлежащи на възстановяване съдебни разноски в зависимост от цената и/или вида на спора, като изключва възстановяването на необичайно големи адвокатски хонорари³⁷.

63. *От друга страна*, припомням, че съгласно постоянната практика на Съда за прилагането на принципа на ефективност, всеки случай, в който се поставя въпросът дали национална процесуална разпорежба прави невъзможно или прекомерно трудно прилагането на правото на Съюза, трябва да се анализира, като се държи сметка за мястото на тази разпорежба в цялото производство, неговия ход и особености пред различните национални инстанции. В тази насока следва, когато е необходимо, да се вземат предвид принципите, които стоят в основата на националната правораздавателна система, като принципа на правна сигурност или зачитането на правото на защита³⁸.

64. *Най-напред*, вторият посочен принцип обаче може да обоснове таван като предвидения в член 394, параграф 3, първа алинея, първо изречение от LEC. Всъщност правилата в областта на съдебните разноски трябва, доколкото е възможно, да бъдат прости и да имат предвидими резултати³⁹. В това отношение, както посочва испанското правителство, този таван допринася точно за предвидимостта на съдебните разноски, които страните по спора може да се наложи да понесат.

65. *На следващо място*, както изтъкват испанското и полското правителство, чрез въвеждането на таван на подлежащи на възстановяване съдебни разноски, за да бъде зачетено правото на защита, се прави претегляне между ползата, която правните субекти могат да извлекат от съдебно производство, и риска, който те поемат, когато започват дело. От тази гледна точка такъв таван предоставя защита на потребителите. Всъщност, ако потребителят носеше риска, при липсата на подобен таван⁴⁰, да трябва да понесе изцяло хонорара на адвоката на продавача или доставчика (който би могъл да е много голям), в случай че последният спечели делото, това сериозно би могло да го разубеди да заведе дело⁴¹. Разгледана от тази перспектива, разпорежба като член 394, параграф 3 от LEC не обезкуражава, а напротив, насърчава потребителите да предявяват правата си по съдебен ред.

³⁷ Вж. по аналогия решение от 28 юли 2016 г., United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:611, т. 25). Що се отнася за това кои са абсолютно необходимите за потребителя разходи, за да предяви надлежно правата си или да се защити по съдебен ред, считам, както полското правителство, че по принцип националните органи могат най-добре да определят в съгласие с представителите на юридическите професии и другите засегнати лица разходите по дела от определен вид или с определена стойност (вж. по аналогия заключението на генералния адвокат Campos Sánchez-Bordona по дело United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:201, т. 73 и 75).

³⁸ Вж. по-специално решение от 10 юни 2021 г., BNP Paribas Personal Finance (C-776/19—C-782/19, EU:C:2021:470, т. 28 и цитираната съдебна практика).

³⁹ Вж. в този смисъл решение от 6 октомври 2015 г., Orizzonte Salute (C-61/14, EU:C:2015:655, т. 61) и по аналогия решения от 13 февруари 2014 г., Комисия/Обединено кралство (C-530/11, EU:C:2014:67, т. 54 и 58), и от 17 октомври 2018 г., Kohn (C-167/17, EU:C:2018:833, т. 70).

⁴⁰ Разбира се, не може да се изисква в името на защитата на потребителите таванът във връзка с подлежащите на възстановяване съдебни разноски да не се прилага, когато потребителят е спечелил делото, а да се прилага, когато става въпрос за продавача или доставчика. Такова тълкуване би представлявало нарушение на принципа на равни процесуални възможности (или на равнопоставеност в процеса) и поради това би било несъвместимо с член 47 от Хартата на основните права на Европейския съюз. Вж. относно този принцип по-конкретно решение от 30 юни 2016 г., Toma и Biroul Executorului Judecătoresc Horațiu-Vasile Cruduleci (C-205/15, EU:C:2016:499, т. 36 и 47).

⁴¹ Вж. по аналогия заключението на генералния адвокат Campos Sánchez-Bordona по дело United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:201, т. 67 и 68).

66. *На последно място*, както посочва Caixabank, следва да се вземат предвид предвидените от националната правна уредба механизми за смекчаване на евентуалните финансови затруднения на потребителя, като получаването на правна помощ, която би могла да позволи компенсиране на адвокатския хонорар, който след определяне на съдебните разноски евентуално остава в тежест на потребителя⁴².

67. *Освен това*, както посочва испанското правителство, в случая предвиденият в член 394, параграф 3, първа линия, първо изречение от ЛЕС таван не е абсолютно ограничение. Той може да се изключи най-малкото ако юрисдикцията установи недобросъвестно поведение от страната, осъдена да заплати съдебните разноски⁴³.

68. *След това уточнение*, в съответствие с обясненото от мен в точка 54 от настоящото заключение, принципът на ефективност не допуска национална правна уредба, която предвижда за подлежащите на възстановяване съдебни разноски от спечелилата делото страна таван, който е толкова нисък, че поначало потребителите не биха могли да получат възстановяване в разумен и пропорционален размер спрямо разходите, които те обективно е трябвало да понесат, за да предявят иск или да подадат жалба пред съд⁴⁴.

69. Всъщност, освен че има опасност такъв таван сериозно да разубеди потребителите да предявяват правата си по съдебен ред, считам, че ако във връзка с подобен иск или подобна жалба продавачът или доставчикът трябваше да понесе само незначителна част от заплатения от потребителя адвокатски хонорар, разубеждаващият ефект, който член 6, параграф 1 от Директива 93/13 във връзка с член 7, параграф 1 от тази директива иска да придаде на установяването на неравноправния характер на договорна клауза, би бил сериозно намален, както с основание изтъкват ЕЛ и ТР и Комисията⁴⁵.

70. Предвид изложените по-горе съображения, предлагам на Съда да отговори на втория въпрос, че член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 във връзка с принципа на ефективност допускат национална правна уредба, която предвижда при определянето на съдебните разноски във връзка с дело относно неравноправния характер на договорна клауза, таван, приложим за адвокатските хонорари, подлежащи на възстановяване на спечелилия потребител от продавача или доставчика, осъден да заплати съдебните разноски, при условие че този таван позволява на потребителя да бъде възстановена на това основание сума, която е разумна и пропорционална на разходите, които обективно е трябвало да направи, за да започне такова дело.

⁴² Вж. по-специално решения от 5 декември 2013 г., Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León (C-413/12, EU:C:2013:800, т. 42) и от 12 февруари 2015 г., Baczó и Vizsnyiczai (C-567/13, EU:C:2015:88, т. 55).

⁴³ Както предвижда член 394, параграф 3, втора алинея от ЛЕС. Испанското правителство твърди, че съгласно практиката на испанските съдилища спорният таван може също да не се приложи, когато съдебният секретар или сезираният съд установи особена сложност на делото. Това се оспорва от Комисията, според която сложността на делото може да се вземе предвид само в рамките на този таван. Във всеки случай според мен този аспект не е от решаващо значение за отговора на поставените въпроси.

⁴⁴ Вж. по аналогия решение от 28 юли 2016 г., United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:611, т. 26, 29, 30 и 32).

⁴⁵ Вж. по аналогия решения Gutiérrez Naranjo (т. 63) и от 28 юли 2016 г., United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:611, т. 27).

2. По реда за определяне на цената на иска за целите на изчисляването на съдебните разноски, подлежащи на възстановяване на потребителя (първи въпрос)

71. Припомням, че първият отправен от запитващата юрисдикция въпрос, изложен накратко в точка 43 от настоящото заключение, се отнася до предвидените в испанското процесуално право правила за определянето на цената на иска. В самото начало искам да подчертая, че Съдът е компетентен да разглежда такива особено технически правила единствено доколкото посочената цена е основа за изчисляването на размера на съдебните разноски, които могат да бъдат възстановени на потребителя, в случай че искът му бъде уважен⁴⁶ (като се има предвид по-специално установеният с член 394, параграф 3, първа алинея, първо изречение от ЛЕС таван), и доколкото по този начин същата цена е от значение за съдебните разноски, които може да се наложи той да понесе, за да предяви по съдебен ред правата, които черпи от Директива 93/13.

72. Ето защо по настоящото дело Съдът ще трябва да следи да не навлиза в детайлите относно изчисляването на цената на иска съгласно правилата на испанското право, към което страните в главното производство се опитват да го насочат, и дори да решава въпроси, които попадат изцяло в приложното поле на това право. Напротив, той трябва да се ограничи с разглеждане на тези правила с оглед на принципа на ефективност⁴⁷, в съответствие с основните аспекти, свързани със съдебните разноски, понасяни от потребителите, които очертах в отговора на предходния въпрос.

73. Що се отнася, *от една страна*, до факта, че съгласно членове 253 и 411 от ЛЕС, както ги тълкуват испанските юрисдикции, цената на иска трябва да се определя при образуването на производството, в зависимост от посочените от потребителя данни в исковата молба и не може да бъде променяна на по-късен етап на производството, нито а fortiori в рамките на производството за определяне на съдебните разноски, ще отбележа следното.

74. *Най-напред*, макар ЕЛ и ТР да изтъкват, че съществува различна национална съдебна практика, съгласно която в испанското право подлежащите на възстановяване съдебни разноски би трябвало на практика винаги да се изчисляват въз основа на действителния материален интерес от иска за потребителя, независимо от установената в производството по същество цена на иска, бих искал да подчертая, че Съдът не следва да се произнася по противоречия в националната съдебна практика. Съдът трябва да отговори на поставения въпрос с оглед на обясненията, изложени във връзка с това в акта за преюдициално запитване⁴⁸.

75. *На следващо място*, припомням, че както беше посочено в точка 63 от настоящото заключение, всеки случай, в който се поставя въпросът дали национална процесуална разпоредба нарушава принципа на ефективност, трябва да се анализира, като се държи

⁴⁶ Както уточнява запитващата юрисдикция, цената на иска е сред данните, които са от значение за други процесуални въпроси като характера на производството и наличните средства за защита.

⁴⁷ Припомням, че на Съда не е поставен въпрос относно принципа на равностойност. ЕЛ и ТР обаче посочват, че що се отнася до определянето на материалния интерес по делата, по-благоприятни правила се прилагат в производствата за принудително изпълнение върху ипотекиран имот, в рамките на които обикновено се приема, че материалният интерес е остатъкът по съответния кредит. Caixabank и Комисията считат, че този вид производство не е сходно на производство като разглежданото в главното производство, с което съм склонен да се съглася. При всяко положение единствено националният съд, който пряко познава приложимите процесуални правила, е компетентен да прецени сходството между съответните искове или жалби (вж. по-специално решение от 9 юли 2020 г., Raiffeisen Bank и BRD Groupe Société Générale (C-698/18 и C-699/18, EU:C:2020:537, т. 77 и цитираната съдебна практика).

⁴⁸ Вж. в този смисъл решение от 29 април 2021 г., Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341, т. 37).

сметка за мястото на тази разпоредба в цялото производство, неговия ход и особености пред различните национални инстанции, както и в тези рамки за принципите, на които се основава националната правораздавателна система.

76. В това отношение Caixabank и испанското правителство посочват, че установеният в член 411 от ЛЕС принцип „perpetuatio jurisdictionis“ е обоснован именно по съображения, свързани с правната сигурност. Тази сигурност предполага, че страните, включително продавачът или доставчикът, би трябвало да могат да знаят още в началото на производството възможната цена на иска и предвидимата финансова тежест, която той предполага⁴⁹. Правните субекти биха могли да приспособят съответно поведението си, и по-специално процесуалната си стратегия. Тези съображения допълват изложените в точка 64 от настоящото заключение. Поради това ми се струва, че е основателно да се изисква цената на съдебния спор да бъде определена в началото на производството и повече да не може да бъде променяна на етапа на определяне на съдебните разноски.

77. С оглед на това, и *на последно място*, Caixabank и испанското правителство посочват, че съгласно испанското право съдът е оправомощен да осъществява контрол в производството по същество и ако е необходимо служебно, върху посочената от ищеца или жалбоподателя цена на съдебния спор. Считам, че този аспект е важен. Според мен, тъй като потребителят не е непременно наясно с правата си, националният съд трябва да осъществява многократно посочваната в практиката на Съда „положителна намеса“⁵⁰, като проверява, ако е необходимо служебно, дали посочената от този потребител в исковата му молба цена съответства на материалния интерес, който спорът действително има за него. В хипотезата, при която той е посочил много ниска цена, съдът би трябвало да го уведоми за последиците, до които това би довело при определянето на съдебните разноски, и да му разреши да коригира този размер при спазване на правото на защита.

78. Що се отнася, *от друга страна*, до факта, че цената на иска като този по делото в главното производство, установена като „неопределена“ в началото на производството, се счита за „неоценяема“ по смисъла на член 394, параграф 3, първа алинея, второ изречение от ЛЕС, последицата от което е прилагането за целите на определяне на съдебните разноски на примерна цена от 18 000 EUR (или по-скоро в случая 30 000 EUR), според мен нещата са прости.

79. Всъщност някои широко обсъждани пред Съда аспекти в крайна сметка нямат реална релевантност за отговора, който той трябва да даде. В това отношение отбелязвам, че страните в главното производство, *най-напред*, застъпват различни становища по отношение на състоянието на националната съдебна практика относно посочения член 394, параграф 3. Всъщност ЕЛ и ТР изтъкват, че съгласно практиката на Tribunal Supremo (Върховен съд) делата по искове, които са „неоценяеми“, са единствено тези, които нямат никакъв материален интерес, като жалбите за отмяна на изборна процедура. Обратно, споровете, които имат такава материална стойност, която просто не може да бъде точно определена още в самото начало, не могат да се считат за такива и следователно не попадат в приложното поле на тази разпоредба, което се оспорва от Caixabank. *На следващо място*, страните в главното производство спорят относно метода

⁴⁹ Вж. заключението на генералния адвокат Campos Sánchez-Bordona по дело United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:201, т. 63 и 74).

⁵⁰ Вж. по-специално решения от 27 юни 2000 г., Océano Grupo Editorial и Salvat Editores (C-240/98—C-244/98, EU:C:2000:346, т. 27), от 6 октомври 2009 г., Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615, т. 31), и от 14 април 2016 г., Sales Sinués и Drame Ba (C-381/14 и C-385/14, EU:C:2016:252, т. 23).

на определяне на цената на иска по дело като това в главното производство. Според EL и TP съгласно член 251, параграф 8 от ЛЕС в това отношение цената следва да се обвърже с остатъка по кредита, тъй като макар и частично действителността на договора е оспорена. Според CaixaBank, тъй като остатъкът по кредита е вземане на банката, той не би могъл да се взема предвид при определянето на цената на иска по дело, образувано от потребителя кредитополучател. Вместо с него, съгласно член 251, параграф 1 от този закон цената на иска следва да се обвърже с недължимо платените в повече от потребителите суми, които те искат да им бъдат възстановени. *На последно място*, страните спорят за това дали в случая EL и TP са могли валидно да посочат в исковата си молба поне относително определен размер като цена на иска.

80. Както вече посочих в точка 74 от настоящото заключение обаче, Съдът не следва да се произнася по противоречия в съдебната практика относно тълкуването на националното право и той без съмнение не следва да се произнася по въпроса каква би трябвало да бъде цената на подобен иск като разглеждания в главното производство с оглед на испанските процесуални правила. Той не трябва също да решава дали EL и TP са могли валидно да посочат определена цена в исковата си молба.

81. При все това според мен, независимо от националната съдебна практика и от начина за определяне на цената на иска за целите на прилагането на испанските правила за определяне на съдебните разноски, принципът на ефективност изисква просто, както вече посочих в отговор на втория въпрос, тези правила да позволяват продавачът или доставчикът да възстанови на потребителя като адвокатски хонорар сума, разумна и пропорционална на съдебните разноски, които той обективно е трябвало да понесе за предявяване на иска. В случая запитващата юрисдикция следва да провери дали определянето на цената на спора на 30 000 EUR, в резултат на което, в приложение на предвидения в член 394, параграф 3, първа алинея, първо изречение от ЛЕС таван, жалбоподателите в главното производство ще могат да получат от CaixaBank само възстановяване на адвокатски хонорар на стойност 10 000 EUR, отговаря на това изискване⁵¹.

82. Предвид всички изложени по-горе съображения, предлагам на Съда да отговори на първия въпрос, че член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 във връзка с принципа на ефективност допускат национална правна уредба, съгласно която цената на иска, въз основа на която се изчисляват съдебните разноски, подлежащи на възстановяване на спечелилия делото потребител, трябва да се определя в исковата молба, без тези данни да може да се променят по-нататък, и която фиксира тази цена за някои спорове като примерна сума, при условие че тези правила не правят невъзможно или прекомерно трудно упражняването от потребителя на правата, които той черпи от тази директива. Във връзка с това сезираната юрисдикция следва да упражнява контрол, ако е необходимо служебно, относно съответствието на посочената от потребителя в исковата му молба цена с действителния материален интерес, който спорът има за него.

⁵¹ По този въпрос отбелязвам, че запитващата юрисдикция не е обяснила защо сумата над 25 000 EUR, която претендира адвокатът на жалбоподателите в главното производство, е разумна и пропорционална. Напротив, от становището на CaixaBank се установява, че адвокатската колегия на Барселона е издала становище, според което исканата сума е прекомерна.

V. Заключение

83. С оглед на всички изложени по-горе съображения предлагам на Съда да отговори на поставените от Juzgado de Primera Instancia nº 49 de Barcelona (Първоинстанционен съд № 49, Барселона, Испания) въпроси по следния начин:

- „1) Член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори във връзка с принципа на ефективност трябва да се тълкуват в смисъл, че те допускат национална правна уредба, която предвижда при определяне на съдебните разноски, свързани с дело за неравноправния характер на договорна клауза, таван, приложим за адвокатските хонорари, подлежащи на възстановяване на спечелилия делото потребител от осъдения да заплати съдебните разноски продавач или доставчик, при условие че този таван позволява да му бъде възстановена на това основание сума, разумна и пропорционална на съдебните разноски, които е трябвало обективно да понесе, за да започне такова дело.
- 2) Член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 във връзка с принципа на ефективност трябва да се тълкуват в смисъл, че допускат национална правна уредба, съгласно която цената на иска, въз основа на която се изчисляват съдебните разноски, подлежащи на възстановяване на спечелилия делото потребител, трябва да се определя в исковата молба, без тези данни да могат да се изменят по-нататък, и която за някои спорове определя примерен размер за тази цена, при условие че тези правила не правят невъзможно или прекомерно трудно упражняването от потребителя на правата, които той черпи от тази директива. Във връзка с това сезираната юрисдикция следва да упражнява контрол, ако е необходимо служебно, относно съответствието на посочената от потребителя в исковата му молба цена с действителния материален интерес, който спорът има за него“.